

Karolina Rokicka-Murszewska

Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń

krm@umk.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5402-4137>

Kamil Wojciechowski

Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń

wojciechowski9828@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7271-5564>

Wokół dopuszczalności transkrypcji aktu urodzenia dziecka rodziców tej samej płci

<http://dx.doi.org/10.12775/SIT.2022.041>

1. Wprowadzenie

Temat par jedнопłciowych i ich równych praw od dawna wywołuje w Polsce wiele emocji, nierzadko skrajnych. W ciągu kilkunastu ostatnich lat poziom akceptacji polskiego społeczeństwa wobec osób LGBT¹, jak i potrzeby uregulowania ich sytuacji prawnej stopniowo wzrasta². Mimo pozytywnych przemian społecznych polskie prawo zasadniczo nadal nie odnosi się do kwestii związa-

¹ LGBT+ – skrót od słów: lesbijki, geje, osoby biseksualne i transpłciowe, gdzie + oznacza inne osoby nieheteronormatywne, które nie mieszczą się w czterech pierwszych literach skrótu; za: C. Jakubczak, *Jak mówić i pisać o osobach LGBT*, <https://etykajęzyka.pl/jak-pisac-o-osobach-lgbt/> (dostęp: 6.07.2022 r.).

² A. Ambroziak, *Polki i Polacy gotowi na związki partnerskie i równość matrzeńską [SONDAŻE I EUROBAROMETR]*, OKO.press, <https://oko.press/>

nych z parami jedнопłciowymi, takich jak np. instytucja związków partnerskich, regulacje związane z rodzicielstwem, rozwiązania z zakresu podatków czy dziedziczenia. Brak takich podstawowych unormowań prawnych jednoznacznie wskazuje na problem z równouprawnieniem osób LGBT+ w Polsce³.

Jedną z nieuregulowanych kwestii pozostaje transkrypcja aktu urodzenia dziecka rodziców tej samej płci. Tego rodzaju przeniesienie zagranicznego aktu urodzenia do polskich rejestrów jest obligatoryjne w sytuacji ubiegania się o polski dowód tożsamości lub paszport. Mimo tego niejednokrotnie organy odmawiają transkrypcji, powołując się na tzw. klauzulę porządku publicznego, czyli sprzeczność z zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej, wskazując, że nie mogą dokonać transkrypcji aktu, ponieważ polskie prawo przewiduje wyłącznie rodzicielstwo osób odmiennej płci. Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: TSUE) również nie daje w kwestii transkrypcji jednoznacznej odpowiedzi. Istotne jest, aby za każdym razem dążyć do ochrony dziecka i nie tracić z oczu, że to jego dobro winno stać w centrum uwagi wszelkich orzeczeń i poglądów.

2. Pojęcie transkrypcji aktu stanu cywilnego (w tym aktu urodzenia)

Zgodnie z art. 2 ust. 3 ustawy Prawo o aktach stanu cywilnego⁴ aktem stanu cywilnego jest wpis o urodzeniu, małżeństwie albo zgonie w rejestrze stanu cywilnego wraz z treścią późniejszych wpisów wpływających na treść lub ważność tego aktu.

Szczególnym trybem rejestracji stanu cywilnego jest transkrypcja aktu stanu cywilnego, polegająca na wiernym i literalnym

polki-i-polacy-gotowi-na-zwiazki-partnerskie-i-rownosc-malzenska-sondaze-i-eurobarometr/ (dostęp: 16.06.2022 r.).

³ M.K. Nowak, *Polska homofobem Europy. W całej Unii żadne państwo nie traktuje obywateli LGBTI gorzej*, OKO.press, <https://oko.press/polska-homofobem-europy-raport-ilga/> (dostęp: 16.06.2022 r.).

⁴ Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 709 ze zm.), dalej: p.a.s.c.

przeniesieniu treści zagranicznego dokumentu stanu cywilnego zarówno językowo, jak i formalnie, bez żadnej ingerencji w pisownię imion i nazwisk osób wskazanych w zagranicznym dokumencie stanu cywilnego (art. 104 ust. 2 p.a.s.c.). Ustawodawca, mając na względzie istnienie dokumentów stanu cywilnego stwierdzających zdarzenia, które zarejestrowano poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, postanowił uregulować zasady ich umiejscowienia w polskim rejestrze stanu cywilnego⁵. Szczegółowe regulacje dotyczące transkrypcji aktu stanu cywilnego zawarto w art. 104–107 p.a.s.c. Zgodnie z art. 104 ust. 3 p.a.s.c. przeniesienia, czyli transkrypcji, dokonuje się tylko na podstawie dokumentu, który jest uznawany za dokument stanu cywilnego⁶ w państwie wystawienia i ma moc dokumentu urzędowego, powstałego na skutek rejestracji zdarzenia przez właściwy organ poza granicami RP. Dokument musi być wydany przez właściwy organ, a jego autentyczność nie może budzić wątpliwości. Z punktu widzenia polskiego porządku prawnego najistotniejszą kwestią dotyczącą zagranicznego dokumentu jest posiadanie przez niego charakteru aktu stanu cywilnego⁷. Ponadto, jak wskazuje Sąd Najwyższy (dalej: SN), dokumenty zagraniczne powinny być „przenoszone do polskich ksiąg stanu cywilnego zgodnie nie tylko z ich brzmieniem, ale także funkcją, którą pełnią [...], w taki sposób, aby w polskich księgach stanu cywilnego i w powstałym w wyniku transkrypcji polskim akcie stanu cywilnego zachowywały swoją tożsamość nie tylko pod względem ich brzmienia, ale także funkcji”⁸. Natomiast Naczelny Sąd Administracyjny (dalej:

⁵ Zob. Z. Duniewska, M. Lewicki, w: *Prawo administracyjne materialne*, red. Z. Duniewska, M. Stahl i in. (red.), Warszawa 2020, s. 160.

⁶ W literaturze wskazuje się, że ustawodawca celowo użył pojęcia „zagraniczny dokument stanu cywilnego”, ponieważ jest to termin znacznie pojemniejszy i nie musi oznaczać jedynie aktu stanu cywilnego. Ma to związek z potencjalnymi trudnościami ustalenia przez kierownika USC, czy przedstawiony przez wnioskodawcę dokument jest uznawany za akt stanu cywilnego w państwie jego wystawienia; por. P. Kasprzyk, *Rejestracja zdarzenia mającego miejsce za granicą a transkrypcja zagranicznych dokumentów stanu cywilnego*, „Metryka” 2016, nr 1, s. 154.

⁷ Por. A. Czajkowska, w: *Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem*, red. A. Czajkowska, Warszawa 2015, Lex, komentarz do art. 104, nr 1.

⁸ Postanowienie SN z dnia 8 maja 2015 r., III CSK 296/14, Lex nr 1712817.

NSA) wyraźnie sygnalizuje, że niekiedy treść dokumentu zagranicznego może się różnić od aktu powstałego w drodze transkrypcji, ponieważ dane zawarte w zagranicznym dokumencie stanu cywilnego mogą odbiegać/być odmienne od tych, które wymaga polski ustawodawca⁹.

Jak wynika z art. 105 ust. 1 p.a.s.c., dokonanie transkrypcji obcego dokumentu stanu cywilnego przez kierownika urzędu stanu cywilnego (dalej również jako: kierownik USC) ma charakter czynności materialno-technicznej. Przepisy wskazują na obowiązek zamieszczenia adnotacji o transkrypcji w akcie stanu cywilnego, a także zobowiązują kierownika USC do wydania wnioskodawcy odpisu zupełnego powstałego aktu. Co do zasady transkrypcja ma charakter „reprodukcyjny”¹⁰; stanowi jedynie odwzorowanie dokumentu stanu cywilnego pochodzącego z zagranicy pod względem językowym i formalnym¹¹. Ponadto transkrypcja jest czynnością o charakterze deklaratoryjnym – nie wiąże się z nią żaden skutek konstytutywny, sporządzenie zaś transkrybowanego aktu nie ma wpływu na ocenę materialnoprawnych konsekwencji zdarzeń w nich stwierdzonych¹².

Ustawodawca w p.a.s.c. wyróżnia transkrypcję fakultatywną i obligatoryjną. Zasadą jest transkrypcja fakultatywna, której dokonuje się na wniosek osoby, której dotyczy zdarzenie mające podlegać transkrypcji (art. 104 ust. 4 i 4a p.a.s.c.). Transkrypcja obligatoryjna wymaga natomiast łącznego spełnienia przesłanek określonych w art. 104 ust. 5 p.a.s.c.¹³: obywatel polski, którego

⁹ Uchwała NSA z dnia 2 grudnia 2019 r., II OPS 1/19, Lex nr 2746435.

¹⁰ Zob. J. Litwin, *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 1961, s. 522; por. uchwała SN z dnia 20 listopada 2012 r., III CZP 58/12, Lex nr 1227013.

¹¹ W literaturze przedmiotu można jednakże znaleźć także podejście odmienne, zgodnie z którym transkrypcja zagranicznego aktu stanu cywilnego ma charakter „rejestracyjny” (tzn. przez transkrypcję rejestrowane są zdarzenia, do których doszło za granicą); zob. P. Wypych, *Charakter prawny transkrypcji aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2003, nr 1, s. 192–193.

¹² Zob. *ibidem*, s. 196; por. uchwała składu siedmiu sędziów NSA z dnia 2 grudnia 2019 r., II OPS 1/19, Lex nr 2746435.

¹³ P. Kasprzyk, *op.cit.*, s. 149.

dotyczy zagraniczny dokument stanu cywilnego, posiada akt stanu cywilnego potwierdzający zdarzenia wcześniejsze, sporządzony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i (alternatywnie – jedna z trzech przesłanek) żąda dokonania czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego lub ubiega się o polski dokument tożsamości bądź nadanie numeru PESEL.

3. Odmowa dokonania transkrypcji aktu urodzenia z powołaniem się na klauzulę porządku publicznego

Obligatoryjność transkrypcji nie wyłącza możliwości wydania przez kierownika USC decyzji odmownej w sprawie transkrypcji aktu stanu cywilnego. Przyczyną odmowy może być stwierdzenie przez organ, że „dokument w państwie wystawienia nie jest uznawany za dokument stanu cywilnego lub nie ma mocy dokumentu urzędowego, lub nie został wydany przez właściwy organ, lub budzi wątpliwości co do jego autentyczności, lub potwierdza zdarzenie inne niż urodzenie, małżeństwo lub zgon” (art. 107 pkt 1 p.a.s.c.), „zagraniczny dokument powstał w wyniku transkrypcji w państwie innym niż państwo zdarzenia” (pkt 2) oraz „transkrypcja byłaby sprzeczna z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej” (pkt 3).

Podstawową funkcją klauzuli porządku publicznego jest ochrona porządku prawnego danego państwa w przypadku kolizji z prawem obcym¹⁴. Za pomocą tej klauzuli określa się, w jakim stopniu możliwe jest stosowanie prawa państwa trzeciego¹⁵, a także wskazuje się zasady uznawania oraz wykonywania orzeczeń zagranicznych instytucji wymiaru sprawiedliwości¹⁶ i dokumentów sporządzanych

¹⁴ M. Pazdan, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2017, s. 112 i n.

¹⁵ Art. 7 ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. z 2015 r. poz. 1792 ze zm., dalej: p.p.m.): „Prawa obcego nie stosuje się, jeżeli jego stosowanie miałyby skutki sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej”.

¹⁶ Art. 1146 § 1 pkt 7 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postę-

przez zagraniczne organy (art. 107 pkt 3 p.a.s.c.). Klauzula znajduje zastosowanie w ściśle określonych przypadkach i po spełnieniu przesłanek, uzależnionych od gałęzi prawa, w której ją umiejscowiono. W związku z tym odwołanie się do zawartej w art. 107 pkt 3 p.a.s.c. klauzuli porządku publicznego może nastąpić wyłącznie wtedy, gdy skutki dokonania transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia naruszyłyby podstawowe zasady ustalone przez polskiego ustawodawcę¹⁷.

W doktrynie zwraca się uwagę, że przepisy p.a.s.c. dotyczące transkrypcji zagranicznych dokumentów stanu cywilnego oraz odmowy dokonania wpisu w polskim rejestrze stanu cywilnego mogą prowadzić do pewnych rozbieżności, w szczególności jeśli dotyczą one materii nieuregulowanej polskim prawem¹⁸. Chodzi zwłaszcza o sytuację, w której transkrypcja zagranicznego aktu urodzenia dziecka jest wymagana prawem, ponieważ wnioskodawca – obywatel polski zamierza ubiegać się o wydanie np. polskiego dowodu osobistego lub nadanie numeru PESEL. Jeśli wnioskodawca przedkłada dokument potwierdzający urodzenie, sporządzony poza granicami Polski, gdzie jako rodzice figurują dwie osoby tej samej płci, organ odmawia dokonania transkrypcji, powołując się na art. 107 pkt 3 p.a.s.c. (klauzulę porządku publicznego)¹⁹.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej²⁰ nie zakazuje istnienia oraz instytucjonalizacji związków i małżeństw jedнопłciowych. Mał-

powania cywilnego (tekst jednolity: Dz.U. z 2021 r. poz. 1805 ze zm., dalej: k.p.c.): „Orzeczenie nie podlega uznaniu, jeżeli uznanie byłoby sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej (klauzula porządku publicznego)”.

¹⁷ M. Zachariasiewicz, *Transkrypcja aktów urodzenia dzieci par jedнопłciowych*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2019, t. 111, s. 150.

¹⁸ J. Gajda, *Transkrypcja zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice zostały wpisane więcej niż dwie osoby*, „Prawo i Więź” 2020, nr 32, s. 34; M. Zachariasiewicz, op.cit., s. 146; M. Wojewoda, *Transkrypcja zagranicznego dokumentu stanu cywilnego – kilka uwag na temat ewolucji konstrukcji w prawie polskim*, „Metryka” 2016, nr 2, s. 56.

¹⁹ Por. M. Zachariasiewicz, op.cit., s. 149.

²⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.), dalej: Konstytucja RP.

żeństwo kobiety i mężczyzny stanowi tylko przykład małżeństwa, ponieważ w art. 18 Konstytucji RP nie zastosowano zwrotu „małżeństwo jest związkiem kobiety i mężczyzny”, a jedynie „małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny”. Przepis ten nie zabrania ustawodawcy, by „mocą ustaw zwykłych zinstytucjonalizował status związków jednopłciowych lub też różnopłciowych, które z sobie wiadomych przyczyn nie chcą zawrzeć małżeństwa w jego tradycyjnym rozumieniu”²¹. W tym kontekście, jak wskazuje Krystyna Gromek, anachroniczny wydaje się art. 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego²², przewidujący wyłącznie małżeństwo kobiety i mężczyzny, a tym samym – dyskryminujący osoby homoseksualne²³. Ponadto wyrażenie „jako związek kobiety i mężczyzny” odnosi się wyłącznie do małżeństwa, które ma zostać objęte ochroną. Przepis art. 18 Konstytucji RP nie odnosi się natomiast do jakiegoś konkretnego modelu rodziny, macierzyństwa czy rodzicielstwa. W tym zakresie więc, „nie negując różnicy płci rodziców jako podstawowej zasady porządku prawnego, podkreślić należy, że nie ma ona rangi konstytucyjnej”²⁴.

Rodzicielstwo osób odmiennej płci jest także konfiguracją „preferowaną” w polskim prawie. Zgodnie z art. 61⁹ k.r.o. „matką dziecka jest kobieta, która je urodziła”, ojcem zaś – mąż matki dziecka (art. 63 § 1 k.r.o.), ewentualnie – mężczyzna ustalony na podstawie uznania ojcostwa albo na mocy orzeczenia sądu. Dane tych właśnie osób są co do zasady wpisywane w akcie urodzenia dziecka²⁵. Co zastanawiające, w art. 60 pkt 4 p.a.s.c. wskazuje się, że elementem aktu urodzenia są „nazwiska, imiona [...] rodziców

²¹ Wyrok WSA w Warszawie z dnia 8 stycznia 2019 r., IV SA/Wa 2618/18, Lex nr 2618194.

²² Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359), dalej: k.r.o.

²³ K. Gromek, *Heteroseksualność małżonków w Polsce i na świecie*, „Monitor Prawniczy” 2022, nr 7, s. 359.

²⁴ J. Pawliczak, *Odmowa transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodziców wskazano dwie kobiety. Glosa do uchwały NSA z dnia 2 grudnia 2019 r., II OPS 1/19*, „Państwo i Prawo” 2021, nr 1, s. 149.

²⁵ Zgodnie z art. 61 ust. 2 p.a.s.c. w przypadku braku wskazania imienia ojca imię takie jest wybierane przez kierownika urzędu stanu cywilnego, a nazwiskiem ojca, również tym rodowym, jest nazwisko matki dziecka. Sytuacja

dziecka”. Dopiero rozporządzenie Ministra Cyfryzacji z 2020 r.²⁶, określając wzór odpisu zupełnego oraz skróconego aktu urodzenia, wyszczególnia w rubrykach dane ojca oraz matki (nie zaś „rodzica” i „rodzica”). Nasuwa się wątpliwość, czy w związku z tym rozporządzenie nie wykracza poza ramy upoważnienia ustawowego, albowiem w wytycznych do upoważnienia (art. 33 p.a.s.c.) nakazano jedynie uwzględnienie zakresu danych wymaganych do sporządzenia aktu urodzenia (a więc treści art. 60 p.a.s.c.). Dalsze rozważania w tym zakresie wykraczają jednak poza zakres niniejszego opracowania.

Transkrypcja aktu urodzenia dziecka rodziców tej samej płci, według stanowisk niektórych przedstawicieli doktryny, zagraża polskiemu porządkowi prawnemu, a w szczególności rejestrowi stanu cywilnego i jego zasadom, z uwagi na fakt, że w wyniku transkrypcji znalazłyby się w nim informacje nieznane dotąd prawu krajowemu. Dodatkowo wskazuje się, że przepisaniu do polskiego rejestru stanu cywilnego podlega taki zagraniczny dokument stanu cywilnego, który mógłby zostać sporządzony w identycznym kształcie poprzez zwykły proces rejestracji²⁷. Z drugiej zaś strony podkreśla się, że skoro transkrypcja ma jedynie charakter reprodukcyjny i na podstawie zagranicznych dokumentów stanu cywilnego nie potwierdza się istnienia stosunków prawnych tam zawartych, np. rodzicielstwa osób tej samej płci, to odmowa przepisania do polskiego rejestru stanu cywilnego treści takiego dokumentu jest bezpodstawna. Ma to oczywisty związek z tym, że poprzez transkrypcję dochodzi jedynie do ujawnienia informacji zawartych w zagranicznym dokumencie, np. akcie urodzenia dziecka²⁸.

ta jest potwierdzeniem pewnego rodzaju fikcji, ponieważ powstałe w ten sposób imię i nazwisko nie są imieniem i nazwiskiem prawdziwego ojca dziecka.

²⁶ Rozporządzenie Ministra Cyfryzacji z dnia 18 kwietnia 2020 r. w sprawie wzorów dokumentów wydawanych z zakresu rejestracji stanu cywilnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 698).

²⁷ P. Mostowik, *Problem rejestracji w polskich aktach urodzenia pochodzenia dziecka od „rodziców jedнопłciowych” na tle orzecznictwa sądów administracyjnych w 2018 r.*, Warszawa 2019, s. 26; Z. Duniewska, M. Lewicki, op.cit., s. 161.

²⁸ M. Zachariasiewicz, op.cit., s. 166.

4. Linie orzecznicze polskich sądów administracyjnych

W orzecznictwie sądów administracyjnych również prezentowane są dwa odmiennie stanowiska dotyczące możliwości transkrypcji aktu urodzenia dziecka rodziców tej samej płci²⁹. Jak wskazywał chociażby Wojewódzki Sąd Administracyjny (dalej: WSA) w Łodzi (w reżimie poprzednio obowiązującej regulacji), transkrypcja zagranicznego aktu urodzenia jest niedopuszczalna ze względu na brak w polskim prawie regulacji umożliwiającej uwzględnienie dwóch kobiet jako rodziców dziecka czy przysposobienie dziecka przez taką parę³⁰. Sąd powoływał się na definicję rodziny zawartą w Konstytucji RP, choć sprowadził ją do tradycyjnego modelu, według którego rodzicami dziecka są kobieta i mężczyzna. Jak wskazał NSA w jednym ze swych wyroków, niedopuszczalna jest jakakolwiek ingerencja w treść aktu w procesie transkrypcji, w szczególności przez nieujawnianie niektórych jego elementów³¹. W nieco odmiennym tonie orzekał natomiast WSA w Krakowie, który także uznał odmowę dokonania transkrypcji przez organ za zasadną, ale swoje rozstrzygnięcie oparł przede wszystkim na klauzuli porządku publicznego, zastrzegając, że jej stosowanie jest uzasadnione tylko w wyjątkowych sytuacjach³². Na skutek skargi kasacyjnej wyrok ten został uchylony wraz z poprzedzającymi go decyzjami organów I i II instancji przez NSA³³. Wyrok ten był na tyle istotny, że pre-

²⁹ W opracowaniu zostanie uwzględnione także orzecznictwo z okresu obowiązywania poprzedniej regulacji prawnej (ustawy z dnia 29 września 1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego, tekst jednolity: Dz.U. z 2011 r. Nr 212, poz. 1264 ze zm.), w której jednak ustawodawca nie wprowadził obligatoryjnej transkrypcji. Wyjątkiem było ubieganie się o wydanie paszportu, por. § 3 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 16 sierpnia 2010 r. w sprawie dokumentów paszportowych (Dz.U. Nr 152, poz. 1026).

³⁰ Wyrok WSA w Łodzi z dnia 14 lutego 2013 r., III SA/Łd 1100/12, Lex nr 1287159.

³¹ Wyrok NSA z dnia 20 czerwca 2018 r., II OSK 1808/16, Lex nr 2513922.

³² Wyrok WSA w Krakowie z dnia 10 maja 2016 r., III SA/Kr 1400/15, Lex nr 2056842.

³³ Wyrok NSA z dnia 10 października 2018 r., II OSK 2552/16, Lex nr 2586953.

zentowane w nim stanowisko znalazło swoje odbicie w literaturze przedmiotu³⁴.

W ocenie NSA powoływanie się na ochronę porządku publicznego powinno mieć miejsce tylko w naprawę wyjątkowych sytuacjach, po dokładnej analizie stanu faktycznego, uwzględniającej przede wszystkim dobro dziecka³⁵. Sąd zaprezentował różnice między transkrypcją fakultatywną a obligatoryjną, podkreślając przy tym, że odmowa dokonania transkrypcji obligatoryjnej może doprowadzić do niemożności realizacji niektórych praw obywatela (jak chociażby uzyskanie polskiego dowodu osobistego)³⁶.

Za możliwością dokonania transkrypcji aktu urodzenia dziecka rodziców tej samej płci opowiedział się również WSA w Poznaniu w wyroku z dnia 5 kwietnia 2018 r., podkreślając obowiązek dokonywania wykładni przepisów zgodnie zarówno z Konstytucją RP, jak i prawem międzynarodowym³⁷. Odmowa dokonania transkrypcji, w ocenie Sądu, mogła wywołać wiele negatywnych skutków, np. problemy z nadaniem numeru PESEL czy uzyskaniem dokumentu potwierdzającego tożsamość, co rodziłoby kolejne trudności związane z realizacją podstawowych praw obywatela. Co ważne, w uzasadnieniu orzeczenia Sąd przedstawił swoistego rodzaju „instrukcję”, na podstawie której organ mógłby dokonać transkrypcji tytułowego aktu urodzenia. W jej świetle rubryka „ojciec” znajdująca się w polskim akcie urodzenia powinna pozostać niewypełniona, ponieważ brytyjski akt urodzenia zawiera rubryki „rodzic”, co nie jest w tym przypadku równoznaczne. Dane matki zaś należy wpisać zgodnie ze stanem faktycznym. Zdaniem Sądu

³⁴ Zob. P. Mostowik, *Problem rejestracji*, passim; M. Zachariasiewicz, op.cit., s. 157; G. Krawiec, *Transkrypcja zagranicznego aktu urodzenia dziecka osób tej samej płci pozostających w związku*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2019, nr 2, s. 6–8.

³⁵ Wyrok NSA z dnia 10 października 2018 r., II OSK 2552/16, Lex nr 2586953.

³⁶ Por. P. Mostowik, *Glosa do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 10 października 2018 r.*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2019, nr 4, s. 135–136.

³⁷ Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 5 kwietnia 2018 r., II SA/Po 1169/17, Lex nr 2478177; por. postanowienie SN z dnia 13 stycznia 2016 r., V CSK 455/15, Lex nr 1994408.

taki zabieg nie jest niezgodny z prawem, ponieważ powstały w drodze transkrypcji polski akt urodzenia nigdy nie będzie całkowicie odwzorowywał swojego zagranicznego odpowiednika z uwagi na różnice w regulacjach prawnych poszczególnych krajów³⁸.

W 2019 r. NSA podjął uchwałę w składzie siedmiu sędziów, w której uznał, że przepisy art. 104 ust. 5 i art. 107 pkt 3 p.a.s.c. w związku z art. 7 p.p.m. nie dopuszczają transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice są wpisane osoby tej samej płci³⁹. Uchwała ta została wydana na skutek postanowienia składu orzekającego i jest co do zasady wiążąca w tej sprawie⁴⁰. Jednakże należy zauważyć, że uchwały NSA stanowią narzędzie ujednolicania orzecznictwa i wiążą w sposób pośredni także w innych sprawach. Aby bowiem odstąpić od tezy zaprezentowanej w uchwale, skład orzekający musi przedstawić nowe zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia⁴¹.

W uzasadnieniu uchwały NSA podniósł kilka istotnych kwestii: dostosowania zagranicznego aktu do polskich regulacji, które przewidują możliwość wpisania danych „matki” i „ojca” oraz nie dają możliwości pozostawienia pustej rubryki „ojciec”⁴²; istnienia podstaw do odmowy także w przypadku transkrypcji obligatoryjnej po ocenie przez organ zgodności zagranicznego dokumentu stanu

³⁸ Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 5 kwietnia 2018 r., II SA/Po 1169/17, Lex nr 2478177. Wyrok ten został uchylony, skarga zaś oddalona wyrokiem NSA z dnia 17 lutego 2021 r., II OSK 2284/18, Lex nr 3242716.

³⁹ Uchwała składu siedmiu sędziów NSA z dnia 2 grudnia 2019 r., II OPS 1/19, Lex nr 2746435.

⁴⁰ Zob. art. 187 § 2 ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnym (tekst jednolity: Dz.U. z 2022 r. poz. 329 ze zm.).

⁴¹ Zob. więcej K. Rokicka, *Wpływ uchwały Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 10 grudnia 2009 r. (II OPS 3/09) na kształtowanie pojęcia zbycia w orzecznictwie sądów administracyjnych (uwagi na tle art. 36 ust. 4 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym)*, w: *Prawotwórstwo sądów administracyjnych*, red. T. Bąkowski, J.P. Tarno, Warszawa 2015, s. 235, 236, 247.

⁴² Por. także: M. Wojewoda, *Zagraniczne rodzicielstwo osób jednej płci a rejestracja stanu cywilnego w Polsce. Glosa do uchwały NSA z dnia 2 grudnia 2019 r.*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020, nr 8, s. 32.

cywilnego z przepisami polskiego prawa; sposobu powoływania się na klauzulę porządku publicznego⁴³.

Pogłębiona analiza art. 107 pkt 3 p.a.s.c., przeprowadzona przez NSA, nie pozwala uzyskać całkowicie klarownego stanowiska, przed jakimi skutkami miałyby chronić klauzula porządku publicznego. Wskazano, że chodzi o ochronę funkcjonowania systemu rejestracji stanu cywilnego w Polsce, a umieszczanie w polskich aktach stanu cywilnego informacji nieprawdziwych lub takich, które nie są kompatybilne z polskim systemem prawnym, mogłoby doprowadzić do zakłócenia rejestracji stanu cywilnego, a także pośrednio wprowadzać do polskiego porządku prawnego elementy prawa państwa trzeciego, rodząc przy tym komplikacje. Z punktu widzenia ochrony praw obywatela istotne jest, że NSA wyraźnie podkreślił brak „uzależnienia uzyskania przez obywatela polskiego dowodu tożsamości albo numeru PESEL od dokonania przez organ transkrypcji, która nie jest możliwa tylko z tego powodu, że w zagranicznym akcie urodzenia dziecka podano zamiast danych ojca dane kobiety”⁴⁴.

Potwierdzeniem powyższego stanowiska jest jeden z nowszych wyroków NSA⁴⁵, w którym podkreślono, że od transkrypcji nie można także uzależniać nabycia obywatelstwa polskiego. Ponadto zagraniczny akt urodzenia ma moc dowodową na równi z polskim dokumentem stanu cywilnego. W związku z tym nie można pomijać treści zagranicznego dokumentu, w którym wskazano jako rodziców dwóch mężczyzn, z powodu braku odpowiednich regulacji w prawie polskim. NSA uznał, że bez znaczenia jest to, że rodzicami są dwie osoby tej samej płci, lub urodzenie dziecka przez matkę zastępczą, ponieważ jeśli jedno z rodziców ma obywatelstwo polskie, to przysługuje ono dziecku z mocy prawa bez względu na trudności formalne spowodowane brakami w ustawodawstwie. Skrytykował

⁴³ Jak wskazuje M. Wojewoda, stanowisko NSA w kwestii odwoływania się do art. 7 p.p.m. jest bezprzedmiotowe. Skoro procedura transkrypcji, dokonywana na podstawie polskiego prawa, nie potwierdza stosunków prawnych zawartych w zagranicznym dokumencie stanu cywilnego, to nie ma zastosowania art. 7 p.p.m., ponieważ brak tu jakichkolwiek przesłanek do stosowania prawa obcego. *Ibidem*, s. 34–35.

⁴⁴ Uchwała NSA z dnia 2 grudnia 2019 r., II OPS 1/19, *Lex* nr 2746435.

⁴⁵ Wyrok NSA z dnia 16 lutego 2022 r., II OSK 128/19, *Lex* nr 3317947.

także ocenę, której dokonał w uzasadnieniu swojego wyroku sąd I instancji⁴⁶. Kwestia dopuszczalności zawierania umów o zastępcze macierzyństwo na gruncie prawa polskiego nie ma bowiem znaczenia dla sprawy o potwierdzenie obywatelstwa polskiego, gdyż to nie w Polsce doszło do zawarcia tego typu umowy i nie w Polsce urodziło się dziecko poczęte dzięki niej⁴⁷.

5. Stanowisko Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej

Niewątpliwy wpływ na kwestię transkrypcji ma również orzecznictwo TSUE oraz ETPCz. Należy jednak zaznaczyć, że ETPCz do tej pory nie zajmował się taką sprawą, która odnosiłaby się w całości do poruszanej w pracy problematyki⁴⁸, w związku z tym, z uwagi na objętość opracowania, stanowisko ETPCz zostanie pominięte. W podobnych sprawach ETPCz zawsze kieruje się dobrem dziecka, niemniej podkreśla też, że kwestie związane z prawem rodzinnym oraz rejestracją stanu cywilnego mogą być w dość swobodny oraz odmienny sposób regulowane w poszczególnych państwach⁴⁹.

Powyższe potwierdza również orzecznictwo TSUE, jednak z zastrzeżeniem, że regulacje mogą być tworzone w swobodny sposób, ale z poszanowaniem dla prawa unijnego oraz swobód, jakie ono przyznaje. Ponadto państwa członkowskie, które dotąd nie uregulowały prawnie materii odnoszącej się do związków osób tej samej płci, nie są zwolnione z uznawania skutków prawnych powstania takiego związku i wszelkimi jego następstwami w państwie, w którym takie przepisy zostały przewidziane⁵⁰.

⁴⁶ Wyrok WSA w Warszawie z dnia 20 czerwca 2018 r., IV SA/Wa 1133/18, niepubl.

⁴⁷ Wyrok NSA z dnia 16 lutego 2022 r., II OSK 128/19, Lex nr 3317947.

⁴⁸ M. Zachariasiewicz, op.cit., s. 161.

⁴⁹ Por. np. wyrok ETPCz *Mennesson v. Francja* z dnia 26 czerwca 2014 r., skarga nr 65192/11, Lex nr 1624604 oraz *Labassee v. Francja* z dnia 26 czerwca 2014 r., skarga nr 65941/11, Lex nr 1475119.

⁵⁰ Wyrok TSUE z dnia 5 czerwca 2018 r., C-673/16, Lex nr 2497984.

W 2020 r. WSA w Krakowie postanowił zadać TSUE pytanie prejudycjalne, dotyczące wpływu prawa unijnego na możliwość dokonania transkrypcji aktu urodzenia dziecka pary jedнопłciowej⁵¹. W postanowieniu z dnia 24 czerwca 2022 r. TSUE⁵² wskazał, że Polska musi zagwarantować dziecku rodziców tej samej płci możliwość uzyskania dokumentów tożsamości, wymaganych do swobodnego przemieszczania się po terytorium Unii Europejskiej, a także samego przebywania na wskazanym obszarze. Trybunał zaznaczył, że bez znaczenia pozostają przepisy krajowe, które wymagają transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia, ponieważ należy kierować się dobrem dziecka i bezwzględnie unikać dyskryminacji zarówno dziecka, jak i rodziców. Zwrócono przy tym uwagę, że ustawodawca nie ma obowiązku uregulowania kwestii związanych z rodzicielstwem osób tej samej płci, a odmowa dokonania transkrypcji zagranicznego dokumentu stanu cywilnego nie jest niezgodna z prawem. Jednak brak transkrypcji nie może uniemożliwiać starania się o wydanie polskiego dowodu osobistego, paszportu lub nadania numeru PESEL.

Dla sprawy C-2/21 nie bez znaczenia było wydane przez TSUE orzeczenie w sprawie C-490/20⁵³. Przedmiotem sprawy było sporządzenie w Bułgarii aktu urodzenia dziecka urodzonego w Hiszpanii, którego matkami były obywatelka Bułgarii i obywatelka Wielkiej Brytanii⁵⁴. W swojej opinii rzeczniczka generalna TSUE Juliane Kokott wskazała, że uznanie pochodzenia dziecka jest obowiązkiem państwa, ponieważ w innym przypadku może to wpływać niekorzystnie na realizację swobód przyznanych przez prawo unijne, w szczególności – swobodę przemieszczania się⁵⁵.

⁵¹ Komunikat WSA w Krakowie w sprawie o sygn. III SA/Kr 1217/19, <https://bip.krakow.wsa.gov.pl/287/269/komunikat-w-sprawie-o-sygn-iii-sa-kr-121719.html> (dostęp: 4.07.2022 r.).

⁵² Postanowienie TSUE z dnia 24 czerwca 2022 r., C-2/21, Lex nr 3361632.

⁵³ Wyrok TSUE z dnia 14 grudnia 2021 r., C-490/20, Lex nr 3271868.

⁵⁴ Na marginesie jedynie należy zaznaczyć, że TSUE uznał, że posiadanie przez jednego z rodziców obywatelstwa kraju niebędącego członkiem Unii Europejskiej jest bez znaczenia dla sprawy.

⁵⁵ Opinia rzecznika generalnego w sprawie C-490/20 V.M.A. / Stolichna obshtina, rayon „Pancharevo” z dnia 15 kwietnia 2021 r., <https://curia.europa.eu/curia-press.do?method=detailDoc&docId=192222>.

Natomiast z uzasadnienia wyroku TSUE⁵⁶ wynika, że jeśli akt urodzenia dziecka, będącego obywatelem Unii, wydany przez właściwy organ w państwie członkowskim UE, wskazuje jako jego rodziców dwie osoby tej samej płci, państwo członkowskie, którego to dziecko jest obywatelem, jest zobligowane zarówno do wydania dziecku dowodu tożsamości (bez konieczności uprzedniego sporządzenia aktu urodzenia), jak i do uznania dokumentu pochodzącego od przyjmującego państwa członkowskiego umożliwiające wspomnianemu dziecku korzystanie z przysługującego mu prawa do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich. Jak słusznie wskazuje Piotr Mostowik, mimo skoncentrowania się na wątku swobody przemieszczania się, TSUE nie rozwinął wątku związanego z dysponowaniem przez dziecko uprzednio dowodem tożsamości innego państwa unijnego i potencjalnym brakiem konieczności „dublowania” paszportu lub dowodu osobistego, aby z tej swobody skorzystać⁵⁷. Nie została również rozważona kwestia braku posiadania obywatelstwa jakiegokolwiek państwa unijnego, a jedynie państwa spoza obszaru UE, i ewentualnych trudności w korzystaniu ze swobody przemieszczania się. Ponadto, jeśli dziecko nie będzie posiadało żadnego obywatelstwa i dokumentów z nim związanych, to skutecznie uniemożliwi się mu jakiegokolwiek przekroczenie granicy państwa⁵⁸.

pa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2021-04/cp210062pl.pdf (dostęp: 7.07.2022 r.).

⁵⁶ Wyrok TSUE z dnia 14 grudnia 2021 r., C-490/20, Lex nr 3271868.

⁵⁷ P. Mostowik, *Swoboda przemieszczania się w Unii Europejskiej przez dziecko pod pieczę osób tej samej płci a krajowe reguły obywatelstwa i prawa rodzinnego na tle wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 14.12.2021 r., C-490/20, V.M.A. przeciwko Stolichna obshtina, rayon „Pancharevo”*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2022, nr 4, s. 31.

⁵⁸ M. Zachariasiewicz, op.cit., s. 159.

6. Skutki uniemożliwienia transkrypcji aktu urodzenia

Odmowa dokonania rejestracji stanu cywilnego na podstawie zagranicznego dokumentu w polskich księgach stanu cywilnego zamyka wnioskodawcy drogę do uzyskania polskiego aktu stanu cywilnego, w tym przypadku aktu urodzenia. Jest to właściwie jedyna bezpośrednia konsekwencja uniemożliwienia transkrypcji. Dużo bardziej obciążające są jednak skutki pośrednie. Akt urodzenia, który powstanie w wyniku obligatoryjnej transkrypcji, jest bowiem wymagany w innych postępowaniach, w szczególności tych o podwyższonym charakterze dowodowym, wymienionych w art. 104 ust. 5 p.a.s.c. Największym zagrożeniem dla obywatela polskiego jest fakt, że nie będzie on mógł uzyskać polskich dokumentów tożsamości, które potwierdzają obywatelstwo, oraz wnioskować o nadanie numeru PESEL. Stanowi to poważny problem, ponieważ brak możliwości potwierdzenia obywatelstwa polskiego oraz posiadania obywatelstwa innego państwa może doprowadzić do funkcjonowania danej osoby jako bezpaństwowca⁵⁹.

Jak wskazują przepisy ustawy o obywatelstwie polskim⁶⁰, a dokładniej art. 14 pkt 1, obywatelstwo polskie przysługuje małoletniemu, jeśli co najmniej jedno z rodziców jest obywatelem Rzeczypospolitej Polskiej. Taki małoletni może jednak nie otrzymać dokumentów, które potwierdziłyby jego obywatelstwo, ponieważ w przypadku odmowy dokonania transkrypcji zagranicznego dokumentu urodzenia zamyka się mu drogę do wnioskowania o wydanie polskich dokumentów tożsamości⁶¹.

Mimo negatywnej dla kwestii transkrypcji konkluzji mogło się wydawać, że w kierunku rozwiązania problemu zmierza uchwała NSA z dnia 2 grudnia 2019 r.⁶² Sąd zobowiązał w niej organy do wydawania polskim obywatelom dokumentów potwierdzają-

⁵⁹ Ibidem, s. 151–152.

⁶⁰ Ustawa z dnia 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim (Dz.U. z 2022 r. poz. 465).

⁶¹ M. Zachariasiewicz, op.cit., s. 153–154.

⁶² Uchwała NSA z dnia 2 grudnia 2019 r., II OPS 1/19, Lex nr 2746435.

cych tożsamość i odniósł się do kwestii nadawania numeru PESEL. W ocenie NSA, jeśli dziecko nie może otrzymać wspomnianych wcześniej dokumentów oraz numeru PESEL, dochodzi do złamania najważniejszych postanowień Konwencji o prawach dziecka⁶³, które nakazują zawsze uwzględniać dobro dziecka i unikać przy tym dyskryminacji. Ponadto państwa, które ratyfikowały konwencję, są zobowiązane do stworzenia unormowań, uniemożliwiających dziecku pozostanie bezpaństwowcem. W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich niewiele jednak się zmieniło. Parom jedнопłciowym i ich dzieciom nadal odmawia się wydawania dokumentów potwierdzających tożsamość dziecka, ponieważ niewiele organów stosuje się do wytycznych przedstawionych w uchwale NSA. W ten sposób zagrożone jest dobro dziecka, o które państwo powinno się troszczyć⁶⁴.

7. Zakończenie

Sytuacja związków jedнопłciowych w Polsce jest od wielu lat niezmienna. Wydawać by się mogło, że część problemów takich par i ich dzieci rozwiązują korzystniejsze regulacje innych krajów unijnych. Jednak znakomitym przykładem tego, że rzeczywistość jest zupełnie inna, może być odmowa dokonania transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka, którego rodzice są tej samej płci.

Orzecznictwo sądów administracyjnych w tej chwili pozostaje niekorzystne zarówno dla par jedнопłciowych, jak i dla dzieci wychowywanych w takich związkach. Na aprobatę zasługują wyroki dopuszczające transkrypcję aktów urodzenia dziecka rodziców jedнопłciowych, ponieważ uwzględnia się w nich to, co najistotniejsze – dobro dziecka. Dziecko nie może być bowiem odpowiedzialne za wybory swoich rodziców i to, że żyją oni w związku nierozpoznana-

⁶³ Konwencja o prawach dziecka z dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526).

⁶⁴ A. Ambroziak, *Rzecznik Praw Obywatelskich upomina się o dzieci, których nie chce państwo polskie*, OKO.press, <https://oko.press/rpo-upomina-sie-o-dzieci-z-teczowych-rodzin/> (dostęp: 7.07.2022 r.).

wanym przez prawo polskie, przez co ono samo nie może uzyskać polskich dokumentów tożsamości.

STRESZCZENIE

Wokół dopuszczalności transkrypcji aktu urodzenia dziecka rodziców tej samej płci

Odmowa dokonania obligatoryjnej transkrypcji aktu urodzenia, wymaganej przez polskiego ustawodawcę, skutecznie zamknęła drogę polskim obywatelom do ubiegania się o polskie dokumenty potwierdzające tożsamość. Rozbieżności w orzecznictwie sądów administracyjnych oraz braki w polskim ustawodawstwie ograniczają podstawowe prawa dzieci, których rodzice są tej samej płci. Autorzy w swoim opracowaniu rozważają także, czy szansę na zmiany daje orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości UE.

Słowa kluczowe: transkrypcja; akt urodzenia; akt stanu cywilnego; dziecko; rodzice; Naczelny Sąd Administracyjny; Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

SUMMARY

Around the admissibility of the transcription of birth certificate of a same-sex parents' child

The refusal to perform the obligatory transcription of a birth certificate, required by the Polish legislator, effectively blocked the way for Polish citizens to apply for Polish identity documents. Discrepancies in the jurisprudence of administrative courts and shortcomings in legislation limit the fundamental rights of children with same-sex parents. The authors also examine whether the case law of the Court of Justice of the European Union offers an opportunity for change.

Keywords: transcription; birth certificate; civil status certificate; child; parents; the Supreme Administrative Court; Court of Justice of the European Union

BIBLIOGRAFIA

- Ambroziak A., *Polki i Polacy gotowi na związki partnerskie i równość małżeńską [SONDAŻE I EUROBAROMETR]*, OKO.press, <https://oko.press/polki-i-polacy-gotowi-na-zwiazki-partnerskie-i-rownosc-malzenska-sondaze-i-eurobarometr/>.
- Ambroziak A., *Rzecznik Praw Obywatelskich upomina się o dzieci, których nie chce państwo polskie*, OKO.press, <https://oko.press/rpo-upomina-sie-o-dzieci-z-teczowych-rodzin/>.
- Duniewska Z., Lewicki M., w: *Prawo administracyjne materialne*, red. Z. Duniewska, M. Stahl i in., Warszawa 2020.
- Gajda J., *Transkrypcja zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodzice zostały wpisane więcej niż dwie osoby*, „Prawo i Więź” 2020, nr 32.
- Gromek K., *Heteroseksualność małżonków w Polsce i na świecie*, „Monitor Prawniczy” 2022, nr 7.
- Jakubczak C., *Jak mówić i pisać o osobach LGBT*, <https://etykajezyka.pl/jak-pisac-o-osobach-lgbt/>.
- Kasprzyk P., *Rejestracja zdarzenia mającego miejsce za granicą a transkrypcja zagranicznych dokumentów stanu cywilnego*, „Metryka” 2016, nr 1.
- Krawiec G., *Transkrypcja zagranicznego aktu urodzenia dziecka osób tej samej płci pozostających w związku*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2019, nr 2.
- Litwin J., *Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz*, Warszawa 1961.
- Mostowik P., *Głosa do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 10 października 2018 r.*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2019, nr 4.
- Mostowik P., *Problem rejestracji w polskich aktach urodzenia pochodzenia dziecka od „rodziców jednopłciowych” na tle orzecznictwa sądów administracyjnych w 2018 r.*, Warszawa 2019.
- Mostowik P., *Swoboda przemieszczania się w Unii Europejskiej przez dziecko pod pieczę osób tej samej płci a krajowe reguły obywatelstwa i prawa rodzinnego na tle wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 14.12.2021 r., C-490/20, V.M.A. przeciwko Stolichna obshtina, rayon „Pancharevo”*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2022, nr 4.
- Nowak M.K., *Polska homofobem Europy. W całej Unii żadne państwo nie traktuje obywateli LGBTI gorzej*, OKO.press, <https://oko.press/polska-homofobem-europy-raport-ilga/>.

- Pawliczak J., *Odmowa transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka, w którym jako rodziców wskazano dwie kobiety. Glosa do uchwały NSA z dnia 2 grudnia 2019 r., II OPS 1/19*, „Państwo i Prawo” 2021, nr 1.
- Pazdan M., *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2017.
- Prawo o aktach stanu cywilnego z komentarzem*, red. A. Czajkowska, Warszawa 2015, Lex.
- Rokicka K., *Wpływ uchwały Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 10 grudnia 2009 r. (II OPS 3/09) na kształtowanie pojęcia zbycia w orzecznictwie sądów administracyjnych (uwagi na tle art. 36 ust. 4 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym)*, w: *Prawotwórstwo sądów administracyjnych*, red. T. Bąkowski, J.P. Tarno, Warszawa 2015.
- Wojewoda M., *Transkrypcja zagranicznego dokumentu stanu cywilnego – kilka uwag na temat ewolucji konstrukcji w prawie polskim*, „Metryka” 2016, nr 2.
- Wojewoda M., *Zagraniczne rodzicielstwo osób jednej płci a rejestracja stanu cywilnego w Polsce. Glosa do uchwały NSA z dnia 2 grudnia 2019 r.*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020, nr 8.
- Wypych P., *Charakter prawny transkrypcji aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2003, nr 1.
- Zachariasiewicz M., *Transkrypcja aktów urodzenia dzieci par jedнопłciowych*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2019, t. 111.